

براهوئی خلقی شاعری کی ثقافت ناڈروشم

صغیر احمد

ایم فل اسکالر بلوچستان سٹیڈی سینٹر یونیورسٹی آف بلوچستان

پروفیسر ڈاکٹر عبدالحمید شاہوانی

ریسرچ سپروائزر

Abstract

This study is focused on cultural glimpses in Brahui folk poetry, the major aim of this article is to overview the culture especially in the context of Brahui folk poetry which includes social and cultural change, norms, values, customs, taboos, rituals, material and non-material culture, the religious norms and values. before the industrial society the major number of societies were nomadic and the livestock is the major source of livelihood in today's life also which causes the people to migrate from one place to another place for the purpose of food and shelter, and to find enough food for their livestock so same is the case with the Brahui speaking people because of climate change they had to migrate from cold areas to hot areas especially towards Sibi, Kachi and Sindh province which can be seen in the Brahui folk poetry, further the Brahui folk poetry is well known to transfer the oral history with the help of their poetry as there are enough evidence of their bravery and battles with different invaders, also they have praised their national heroes and even there can be seen encouragement for their youth and rivalry in the different times, the Brahui folk poetry has rich information about their daily lives and routines, from birth to

death they have used different type of poetries to show their happiness and sorrows, even they have mentioned the intensity of cold and hot weather in the Brahvi folk poetry.

Keywords, Brahui folk poetry, Cultural and social values, Norms,

خلقی شاعری انت سے؟

خلقی ادب نا گچینا او اہم انگلشی خلتی شاعری ے۔ اینو ادب نا سوگو آتمبہ کہ اوڑ اسلوک ے او خلتی ادب ے۔ خلتی شاعری خلتی ادب نا شیخ سے۔ انتیکہ ننا پنائی آدیک اند اوڑ ننا شاعری آن مسٹو۔ خلتی شاعری براہوئی ادب نا زیبا انگا او پڑتا شیر آصنف ے۔ دا تخلیق امودور نا ے کہ اے تما خلتی ادب زبانی اوسینہ غاتیبی سفر کریسا مورینک آنبار نسگہ او اینو شہسوار نا مثیل ٹی ے۔ دانا تخلیق آاگہ نظر شاعریگے تو دا ٹی ننے غٹ بے خوانندہ غا مخلوق نظر بریک۔ دُنکہ شوان، بزغر، گجت، زالبول۔ داوڑ ننا بند غاتا خلتی شاعری نا مچ کنگ ٹی بھلو د و سے۔

اینو ہم اگہ انسان مر او سفر نسیا کائے برے تو بھلو دمدری نس اوڑ تون بند مریک امر کہ تینا علاقہ نا دنگ پنا مریک تو مہر و محبت نا زباد پنا مریک او سفر نا مچا دمدری ایسر مریک۔ تینا ڈ غار نا اسہ اسہ خل و مش، بے و بوج، کوچ او شمار انسان ے تینا نا گلہو ے سریک او اُسٹ دُنکا و ختا خوشی ختک اندا بولان او دشت ٹی آل م نس خننگان اُسٹ لیلوی خلک انتیکہ داشیرک ننا فطرت او وتر ٹی آوار او۔ او تینا دھرتی نا پدینا گہوش دنیا نا ہر گڑاغان گچین مریک :-

اندار دٹی ظفر مرزا تینا کتاب ” بدلتے موسموں کے گیت “ پن (30) آداوڑ نوشته کیک :-

بدلتے موسموں کیساتھ مسلسل نقل مکانی نے جہاں براہوئی لوک

گیتوں میں شاعری کی مخصوص فنی خصوصیات پیدا کی ہیں۔ وہاں

کیفیات و جذبات کے اظہار کے انداز پر بھی ان کی خانہ بدوش طرز
زندگی اثر انداز ہوئی ہے۔ بدلتے موسموں کیساتھ مسلسل سفر نے
انہیں فطرت سے نہایت قریب کر دیا ہے۔ لا محدود فضاؤں کی
وسعتوں میں سانس لینے نے ان میں خود اعتمادی، منکسر مزاجی اور
بردباری جیسی ذاتی خوبیاں پیدا کر دی ہیں۔ خانہ بدوشوں
کیلیئے زندگی مسلسل سفر کا نام ہے۔“

ترجمہ۔ بدل مروکا مدوموسم تون ہوارہمپ و بٹ ہراڑے براہوئی خلقی شاعری ٹی
شاعری نامنہ، خاص اوہنری گپ ولائخی ودی کرینے ہموڑے اُست نارا مان وحوال آہم پاوال
آزند اثر تخانے۔ بدل مروکا مدوموسم تون ہوار پدے پدمسافری ہم قدرت آن بھازخوک
کرینے۔ بے کچ آڈغارنا کشادئی ٹی ساہ بلنگ ہم اوفتیٹی بھروسہ، غریب طب، اوسگ کونگا آجوآنی
تے ودی کرینے۔ پاوال آ مخلوق کن زند پدے پدمسفرنا پین ے۔“ (مرزا، 2003، 30)

خلقی شاعری نا تخلیق نا بھلا مقصد ساعت تیری تون ہوار ہوار پاوال آزند نارا روٹ لفظ آتا
خُلنگ ے۔ اودائی اندا وٹ نانا شاعری مَسنے کہ شاعر پاوال او خلقی زند آن پپشن متنے۔ انتیکہ نانا پاوال آ
زند تینا وٹٹی بھاز تا شابیت ے۔ ڈغار آن ہلیس آسمان، استارا وٹو بے اسکان نانا شاعری مَسنے۔
داروٹی افضل میدگل تینا کتاب ”شامپشیر“ ناپن نمبر (9) آدا وٹو نوشتہ کیک :-

خلقی آشنکرک نہ بیرہ نانا پاوالی زند، ہمپ و بٹ، ہند و سفر، مال و
مالداری تاریخ و ربیدہ غاتا داستان ے وختسکہ نانا مخلوق نانا تینا زبان
، بولی و ادب تون اُست خواہی نادرشانی ام ہرے ہراڑیکہ ن پٹے

نُن اوجاگہ ناچار دامان ٹی ائٹس کہ خنانن اوفتے خوش رنگ ءُ خیال
 سے نالویس تَسسنن بلکن ہراہرا کسرتان گدر یزگانن تینا خیال و
 خوشی و غم خل و مش جھر و بوج آتے ام نازیفیسا ہننانن۔ داڑان دا
 ہیبت درشان مریک کہ ننے تینا ڈیہہ و ڈغار تینا زبان و ادب تینا
 دودور بیدہ غاتون بھسو مہراواست خواہیس ہرے۔“

(مینگل، 2010، 9)

ننا خلقی شیر تھی دیری، بہادری او خواری کشتنگ ناز کرساڑی ے۔ او انداننا تاریخ ناپہ غاتے زندہ
 تخانوں۔ او افتتاحیان ننا بروکا گڈ زادہ غاتے خلقی ادب، تاریخ، دود و ر بیدہ، پاوال آزند، تول و بش
 ، کنتگ ہیبتنگ، مرک و زند، سیال و سیالدراری ہمپ و پٹ او ثقافت نا قدر ناسما تھگ۔ پوسکنا شاعری ٹی
 ثقافت نا او خدر مقصد راف ہرا کہ خلقی شاعری ٹی بھلو مقصد۔ مطلب۔ علاقہ اور اراج کسینا زندنا او ثقافت نا
 معلوم دار یک نوشتہ او۔ داوڑ ننا شاعری سادہ او پُر مقصد ے۔ اینواگہ کسس گدر ینگو کا وختے خنتہ نے
 او اگہ بیرہ براہوئی خلقی شاعری ءُ خوانے یا بنے تو لوک تو لوک اودے ننا چٹا وڑ و ڈول او ثقافت نا معلوم
 داری رسینگل۔

دا شاعری ٹی ایلودا کہ داٹی ہواری، اتفاق، سنت او سیوت او اہلم دوستی نا بے مٹ او گھو رسینگل۔
 انداہیت آتیا مبارذوق براہوئی تینا کتاب ” دیر دیر کیوہ کنے دیر ایٹہ“ نا پن نمبر (11) غا داوڑ
 نوشتہ یک :۔

”دنیا نا ہر زبان نس مرے تینا کچ تینے ٹی راجی تین پہ تینی نا گچینو
 ستا تھک ہندا راجی پہلوتے ٹی حسن و عشق ننا باہوٹ جوش و جذبہ

غاتا اسہ بھاز بھلو دنیا کس وادان مریک۔ داناندارہ خلقی شیر و باگل
 آتے ٹی جوان درشان مریک داشیر و باگل آگیت آک پیڑی تا مہرو
 مابت ۽ پاش کیرہ ولے دافتنی بندغاک انسانی جذبہ غاتا درشانی ۽
 جوان دوست تخیرہ۔ براہوئی زبان ٹی ہم ہندنا گیت آتا بھلو مڈی
 ہس ساڑی ۽ ہر اساراوان و جہلاوان نایب و کھیب ہنا علاقہ
 غاتے ٹی تالان ۽ داگیت آتہ پیراہوئی رسم و رواج اوفنا ماحول
 کاروبار ناوڑو ڈول زمیں و آسمان مش و بیاباں جھل و جنگل آتا
 بیتاک بندغ گیری ۽ راجی تین پہ تینی ۽ پاش کیرہ۔

(براہوئی ذ: 11,2013)

داشیرک بھاز ہنن و دافتنی حقیقت نارنگ ہوارے۔ داکان بیدس ہراڑے دافتنی مہر و محبت ناہیت
 اموڑے رسم و دود، ثقافت نارنگ ہم ہوارے۔ اگہ
 دافتیان ثقافت ناہیت و ذکر ۽ جتا کین تو خلقی شاعری تینا چا وجود ۽ گوہک۔ خلقی شاعری دا
 وختسکان اگہ زندہ ۽ اوقافت ناوجہ غان۔ خلقی شاعری ٹی ثقافت بدن اور روح بنا مثیل نئی ۽۔ انتیکہ ننا
 چا خلقی شاعری نا سر حالاک خلقی او۔ اگہ دا صنف متو یکہ اینو نا تاریخ، شاعری او ثقافت نا پن ہم
 متو یکہ۔ انداوڑ ارن کہ خلقی شاعری ٹی ثقافت نا انت بنش ۽۔

ثقافت انت پارہ : -

ثقافت عربی زبان نا لفظ کسے لغت نارڈی ثقافت نامعہ رسم و دود، زندناوڑ او
 تہذیب نائے۔ مستی دانا سرجم آہستی ڈاکٹر مظفر حسن ملک تینا کتاب ”ثقافتی بشریات“ کی دا

وژنوشتہ کیک: -

ثقافت، یا تہذیب سے، نسلیات کے وسیع تناظر میں کسی معاشرت کا وہ پیچیدہ نظام مراد ہے، جس میں علم، عقیدہ، فن، اخلاقیات، قانون، رسم و رواجات کے علاوہ دیگر وہ تمام اہلیتیں اور عادات شامل ہیں، جو اُس کے افراد اپنے معاشرے سے حاصل کرتے ہیں۔

ترجمہ:- ”ثقافت یا تہذیب آن نسل آتا تالان آردئی ہوارزند گدریفنگ نا ول کنوکا وژوڈول آاموسلسلہ داژان مرادے ہرائی علم، اعتقاد، کسب، جوانی و محبت نا علم، دستور، رسم و رواج آتیاں بیدس ایلو غٹ لائخی او عادت آک ہوژدہ او ہرا کہ اونا تینا بندغاک تیناراج آن دُوئی کیرہ“۔

دوسری تعریف جسے ذرا زیادہ وسیع تناظر میں پیش کیا جاتا ہے، کچھ اس طرح ہے :

”ثقافت ایک ایسا نظام ہے جسے کسی قوم کی معاشرت سے اخذ کیا جاتا ہے، اس میں وہ تمام نقوش حیات شامل ہیں جو عام معاشرے میں مشترک طور پر پائے جاتے ہوں۔“

ارٹھیکو صفت ءمچٹس پین شابیت او بُوژ وخیال نسبی پانتنگ ئے ہرا کہ داوژئے

ترجمہ:- ”ثقافت اسہ اندونو دستور کسے ہر ادے قوم کسینا ہوار

گدر یفوکا زندآن الینہ دائی زندنا موغٹ ڈس آک ہوار او ہرا کہر

اج کسینی اسہ وٹساڑی مریر۔“

(حسن، 2004، 66)

ثقافت انسان نابندغی اوشون ہلنگ کئی جوانو کڑ دس ادا ایک۔ انسان ہراڑے ودی مریک اموراج نا رسم و دود، وڑ وڈول نارڈئی تینا زندء گدر یفک۔ ثقافت تینا اثر نارڈئی اونا خیال و پام، فکر و ہیبت، زبان، اوسوچ نا و لشتی کیک۔ بندغ تینا کچ و اندازہ نا وڑٹ زند گدر یفک ہرا کہ اونا راج کئی ساڑی مریک۔ بندغ نا زند گدر یفنگ نا وڑ وڈول اونا ثقافت نادرشانی ء کیک۔ ثقافت آن راج او بندغ نا بھلوخو کی اوسیالی کس مریک۔

ننا او ثقافت نا بھاز گچین او ہواری کسے دکنہ ن تون مدت آن ثقافت ہوارے ننا درستی راستی، زبان، ادب او انسان نا زندئی ثقافت نا گچین او ہند کسے۔ دارڈئی دا اربینہ کہ براہوئی خلقی شاعری ٹی ثقافت نارنگ امر ہوارے۔

براہوئی خلقی شاعری ٹی ثقافت :- براہوئی خلقی شاعری نا پنا یا گڈ سرء ارن توننے چا شاعری نا ہر ٹھپوٹی ثقافت نظر بریک۔ اگہ ن دا ہستی کین کہ ثقافت نادرشانی نا گچینا وڑ خلقی شاعری کسے تو دا ہیبت رد مفرو۔ او خلقی شاعری نا زیبائی ثقافت آنے۔ اگہ ثقافت ء خلقی شاعری آن چتا کین تو دا صنف خالی سلک۔ ائیکہ ہر لفظ کئی ثقافت، دودور بیدہ، رسم و رواج جا گئی ہے۔ خلقی شاعری ٹی ننے علم، گھو، زبان، ادب او ثقافت نا معلوم دای زیات رسینگ۔ دُن پان کہ پورا او علم کس ننا خلقی شاعری ٹی خوانو کا کٹکن ساڑی ہے۔ اوکان بیدس خلقی شاعری ہر سر حال آننے رسینگ او دُن کہ ننا خلقی مخلوق نا

زندگی مدام ہمپ و ہٹ سسگہ او ارے۔ اوفنا رہینگنا کن ہنگین الویکہ سیل و تیرمہ کچھی خراسان او سندھ نامیمہ غا آلمک رانی روان اُسُرہ انداوڑ گدان تیبی رہینگنا اوفنا ہنگین سسگہ۔
 خلقی شاعری ٹی ثقافت نا دُرُوشُم:۔ مثال کن گڑاس خلقی اوشیر سرجی اٹ۔

حوال : -

گل آن مہالو حوال نا باروٹ ہیٹ وگپ۔ حال وحوال نا ہے تم آن مُسنے او ارے۔ حال وحوال نئی ہنگنا نا چا قصہ سچائی تون بیان کننگ دانی دُرُوغ اصل مفک۔ اینو ہم حال وحوال ہر ساعت ٹی ارے۔ خلقی مخلوق اینو ہم دارسم ۽یلہ کتتو ولے شاری مخلوق مدان مدان آدادے اُستان دنگٹی او۔ اندا دُٹی ہم نا خلقی شاعری ٹی حال وحوال نا باروٹ شاعری مُسنے دُنکہ:۔

کوٹل نا شارٹی تو ارے دیرہ نا

احوالس بسونے سنگت ناشیرنا (مینگل الف، 2005، 190)

نا خلقی شاعری ٹی علاقہ غاتا ذکر بھاز مُسنے اوداوڑ کہ جغرافیائی ردی ننے تینا علاقہ غاتا حدوسیم آتا معلومداری شیر آتیبی زیات مریک۔ علاقہ نا پین ۽ تون (ل) نا گیشتری مہرنا علامت ۽ دُنکہ دشت ۽ دشتل انداوڑ کوٹل نا شار ۽ کوٹل مہر آن پاننگ۔ کوٹل نا شارٹی دہیرہ کہ نا مخلوق بھاز جاگہ دادے ڈمبکی ہم پارہ داڑان خوشی نا کلہو او ساعت پین زیات ودھک او سروساز ہم ثقافت نا درشانی ٹی بھلو کمک نسے۔ سنگت ناشیرنا حوال ۽ دہیرہ غاک ہنگٹی او۔

گدان: -

نا ڈس، پچان اور رہینگنا نا اولیکو ہنگین گدان ۽۔ انسان بے آسراتی آوختی گدان نا ہنگین ۽ تیبکن گچین خیال کرے او گدان ہیٹ نا پڑہ غان کہ جوڑے براہوئی مخلوق دا پڑہ غاتے دَرسم نا پنٹ دُرست کیرہ۔ دانا زیبائی نا مثال ۽ ای دُن مینگنا خواوہ کہ دشت او غیر وسم او جاگہ کس اگہ اسہ

گدان نس ہم چکے تو او جاگہ نا مچا زبانی اندا گدان آنے۔ ہراڑے خنتا مہنا گدان بریک
اموڑے اسہ زبیا ز ندسینا ڈس رسیدنگ۔ اوکان بیدس گل بیتاک تینا جاگہ غا گدان نامہر، خوشی، ایلیم
دوستی، مہمانی، حال وحوال، دونا صفا انگا خوراک اوسکون نازند گدان اٹ داخہ ارے ہرا کہ اینونا بھلا
ماڑی تیبی اف۔ گدان

آن لمہ نالولی ناتوار اونا زبان اٹ رسیدنگ۔ ہیزک اوسخل ناتوار تو اصل اُستان ہمپک۔
گدان نارڈی شیمرس داوڑے :-

گدانے بش کرین توسونن تنیا

انتے نی بفسہ بلہ نا کنے آ (مینگل، 2015، 131)

خلقی شاعری ٹی شاعر نا نظر ہراڑے ہراڑے تمنا نے اونا نازند اوثافت ۽ نازیفیسا ہنارے۔ اول سرآن
ننا برا ہوئی مخلوق نا کاریم ہمپ وپٹ مر یبار ہیٹنگ کن گدان بش کرینو۔ داساعت آگل آن بھلا خوشی
چناتا مسنے کہ دا علاقہ غان ایلو علاقہ غا انگ بنگ نا اسہ بے مٹ اوسلسہ نس برجاء مسگہ۔ ہراڑان
علاقہ اویلو مخلوق ناداٹی بھلا خوشی نس مسگہ۔

اراء تفتنگ او گدان بش کیتنگ۔ داڑے شاعر دا پانگ ۽ یعنی تینا تنیائی نا خبر ۽ تینا دوست تفتنگ کہ
گدان ۽ بش کرین او گدان بیدس بندغ او کچاری آن بے چس ۽۔ گدان نازیبائی دوست، سیال او
عزیز نا کچاری ۽۔ مہر و محبت نا اندازہ ۽ دا ہیبت آن انگ کینہ کہ خیرات وگوری اوندرو صدخہ مر یسہ
دوست نابلہ ۽ ارفنگ ہم ناراویات آتا بنخ مسنے۔

ثقافتی خوراک :- ثقافتی خوراک نے سادہ ارتیان دوبریک۔ او اٹدر کہ خوراک ن خلقی زند
نی استعمال کریں اونا تینا دونا صفا اونا خوراک مسنو۔ اندا خاطر ان نا خلقی مخلوق نا جان جوڑی او ہٹس بچا

اینوہم مثالی ے داردی خلقی خوراک آتا باروٹ گڑاس شیر :-

چڑے گدرے

ہڑدے مدرے

سورنگا خاسن

تافوے باسن

شردی بسپوہ

نیکی ہتیوہ

ہلی ے ماری

مزنی آسواری (حسینی، 2007، 64)

ساراوان ناگڈسرتا علاقہ غامبٹی پنی اول علاقہ نس گدر کہ سوراب آن ایمون او ناذ کردا شیر نی
ے۔ اندا و شیر آتا دیشخ ننا ثقافتی خوراک آتائے۔

مدرے۔ اول دا ارن کہ مدرانت نئے اودا جوڑ امر مریک خسی آن جوڑ کروکاسی ے دیگ نی شاغنگ آن
گڈچٹ ڈلیدہ اودولم شاغنیسا جوان اڑسوئی ے تا برنج آنبار کہ بسپوہ داسادیک ننا ذی آپون شاغنیسا دب
کروئی ے تادم نسیان گڈ مدرتیار۔

اودخان سورانگا پال ے پانہ۔

تافو۔ کہ خل آن جوڑ گڑدوخل ناتین نس مریک یرغ بسنگ کن استعمال مریک۔ دانا یرغ بھاز
مزنی مریک۔ اندا تافو آشردی ہم بسنگ شردی ننا جوڑکنگ ناوڑدن ے۔

شردی۔ نت نی ہڑدے آن زیات دیر شاغنیسا تافو آلس یرغ آنبار بسنگ اندا وڑننا یرغ شردی
پاننگ۔

ثقافتی پوشاک :-

کشیدہ :-
 کپہ کشیدہ
 نی پوسکن رسیدہ
 بش مہ کہ دیونے

خنتائے کیونے (براہوئی ع 1969، 40)

پٹ و پول نارڈٹی ننا کشیدہ خاک اسلام ناوڑٹ او۔ داکان بیدس اگہ لس وڑٹی ن تینا کشیدہ غاتے ارن
 او بڑچکی یا عام پوشاک آن گچین، زیبا اسلام او پڑدہ ناوڑٹی او۔ اوکان بیدس ہر اتم پیشن ملک نا
 بندغاک کہ داڑے بریرہ تو اوفا ثقافت ننے آن بدلے ولے ننا کشیدہ آچھ او پوشاک آتے خوشی او
 فخرات تینا ولایت آدیہ۔ انداوڑ ننا ثقافت نا نمائندگی چا دنیاٹی مریک۔

دانکو :-

چناتے دانکو ٹی راضی کیر
 پیشن کار او گوازی کیر

(مینگل الف، 2000، 65)

دانکو ننا وختنا گچین او ثقافتی آچناتا اُست پسند آخوراک ے۔ داجوڑ دن مریک کہ ارغ بسو کا تین یا کڑ
 چونا کیرغان خاخر لکفیرہ دے نسکہ تین یا کڑچو باس داسا غلہ غاتے شاغیرہ او دانگ اینگ کیرہ تا
 دے نسکہ غلہ غاتارنگ خیسن ہر سینگا توشیف کیرہ تا او دانکو تیار۔

اے تمادکان الوگڑا النگ کن چنا بھلا دانکو کنگرہ اوفا تہنہنی اوچس عزیات کنگ کن دافتنی دینو کورس
 شاغیرہ داڑان دانکو ناچس پین زیات مریک۔ چناتے ذرس دانکو نا تہرہ او مون تہرہ تا گوازی کن

اے تماگواز یک غٹ خلقی او اُسَر ہہ ہر افا مقصد نَس ہم مسگہ۔

نحسی : ۔

سے پُر کر نحسی آن دافتے در تخ دوستنا کٹ آ

دیر و سوزی و دال آتے درے تخا او طشت آ

(مینگل الف، 2010، 145)

وختی سخی گری بھاز نسگہ او دُن کہ کس ساہد ارتاپال۔ نحسی۔ خاسن۔ مدر۔ چکیدہ۔ سنبار۔ خرود۔ خر
 خرود۔ زرخرود او نحسی مقصد پچو کڑا نَس سودا کتوسہ۔ سودا کنگ ۽ بدخیال کنگا کہ۔ ہمسایہ اویلو دوست و
 عزیز آتے ٹھیکسی ناوڑی تننگا کہ دامہر و محبت او سخانا جوانو مثال نَس نَسے۔ شیمڑی ہم کُنوی تے یات
 کنگا نے داخہ در سخا کہ تاس نحسی آن پُر دوست کن ہنا کہ اوکان بیدس سوزی، سو او دال آن تینا دُونا
 جوڑ کرد کا خوراک آک زیات استعمال مسرہ۔

دم دما نا یاداک

کچھی نا شادا ک

ڈھوڈی او ساگا ک

کنا دوست نا ٹھیکیک (مینگل الف، 2010، 65)

ساگ ۽ کن اینگ او ساگ خلنگ نا خوشی نَس تیناے۔ ہتم نامد و موسم نئی مخلوق ساگ خلنگ کن کارہ او فنا
 دا اینگ اسہ سیل او سواد او چکر نَس ہم مریک اندا ساگ آتیاں صفا کریسا بار یفنگ آن گڈ مرنا دوست
 آتے اندا ساگ آتے ٹھیکسی ناوڑی رائی کنگلگ۔ اوکان بیدس کہ ننا علاقہ غامیٹی شاد (انگمین) درخت
 آتیا مریک دافتے درخت آن دڑیفنگ نا بھلو خوری نَس کروئی تمگ۔ او شاد ۽ اُرائی کہی نا جوڑی تیکن

استعمال کیرہ ادکان بیدس بھاز وخت سیال و قریب آتیکن ٹھکی ناڈر وشم ٹی ہم رائی کننگا کہ۔

سہت وزیور :-

چار چلو بلہ الو

خو بیٹے بیدیر الو

گدان بیٹے گودی الو

تافو بیٹ اے ارغ الو (براہوئی ع، 1969، 70)

خلقی شاعری ٹی ہراڑے کبھی سر حال آتا ذکرے اموڑے سہت وزیور نا ذکر ہم لازمی اے انتیکہ لس
زند او خاص وڑٹی سانگ و برام تیا سہت وزیور نا استعمال ہم نا مخلوق او ثقافت نا زندہ او مثال نئے۔ خلقی
مخلوق غریبی نا وخت آچاندی نا سہت بیبارہ۔ او اینو پگہ او فاجا گہ و خیسن الکو نے۔

اگہ خلقی شاعری و مچا ارن تو دا ٹی کل آن زیات ذکر سہت وزیور او ایلو خلقی گڑ اتیان چلونائے۔ کم او ود
ہر شیر ٹی چلونا ہیبت ارے او دکہ زبان، قول او نشانی تیبی چلونا بھلوا ہیبت نئے بڑزکو۔ شیر ٹی ہم چلونا
ذکر مئے۔

خلقی شاعری ٹی سح، ثقافت، ہواری، ایلیم دوستی، خوشی او غم نا ساعت آ آسٹی، سختی او سوری نا کلہو، مہرنا
درشانی، راج نادرستی راستی او بھلاتا پنت و پرمان نظر بس۔

غم نا شیرک

مودہ۔ ہراڑے ایلو سر حال نا شیر تیبی ثقافت نا ہیبت اے اموڑے غم نا ساعت آپاروکا
شیر تیبی ہم دا فک ساڑی او۔ داڑے بندغ سوچک کہ داخہ ہستگا راوشاعری او ہم خلقی شاعری ہر اتما
دانا تخلیق نا پناء مر یک تو نئے کسس خوانوک، نئے کس و شاعری نا باروٹ علم مر یک کہ شاعری انت و

پارہ اودا نانت قانون او قاعدہ سے۔ اوتم ننا او قافلظ اوٹھپو تا بر بہری اوداٹھپو نالیوٹھپو تون ہواری بھلو
ہیت او۔ اندن منہ مودہ داڑے مثال کن نوشتہ کینہ :-

بلی داسہ بفق نم اوڑکن خیرات کبو
نواسہ غاک بلی کن نم قران خوانبو
ندر مسون بلی نا جلک ۽ دیر تروئے
بلی غریب نما شنی ۽ گفوئے
بلی جان نواسہ غاتے نا دیر نو اریفوئے
بلی غریب اوفتے کن قصہ دیر شا غوئے
بلی غریب داسہ میل تے نا دیر ماروئے
بلی بیوس گرک ۽ نا دیر پکا روئے
بہشتی آ بلی جان بندہ لا چارے
اوغپہ بو نواسہ غاک خدا زوراک ارے

(مینگل، 1992، 220)

مہالوکلہ ہنکو نہ کہ فلانہ شارٹی پیروئس قضیت کرینے اوڑکن چھا علاقہ غاک لوڈوٹی بسرہ عود
زخوائی خیر و خیرات مسگہ اودا ساشارا او ہمسایہ غامیٹی قضیت مریک بھاز وخت تو ہفتہ غان گڈ سماء تمک
مقصد امومہر، ڈڈخوری سلستو داشیرٹی اسہ نیمہ غان بلی نادنی غان انگ ناہیت او ایلو نیمہ غان دائی چھا
ثقافت ناڈروشم اودا خاطر ان کہ مودہ نا ضرورت آک ہم اندا میرہ۔ امر کہ مودہ نا ساعت آنیٹریک
افسوز و ارمان کریسہ ہنوکا نا بے تھی، تکلفی، بے پیسہ تی، یا اوڑان گڈ او نا چھنا تا ساروسن بھال نا باروٹ
مودہ پارہ تو داڑے ہم بلی نا کاریم کہ گو فنتہ گو فنگ او جلک ترنگ نسگہ داشیرٹی ہم مودہ نا وڑٹ

اندائے یات کنزگانے۔ بلی کن ندر و صدخہ مریدا پاننگٹئی کے کہ نما داسا گو فتنہ یدیر گو فوئے اونما شفی
 ناکاریم کہ سلوکے اودے دیر کروئے۔ اندن بلہ غاتا جوجان اوہندس اُرا اوشارٹی مریک کہ چُنا تا خیال
 داری اوفتے نوار یفنگ اوفنا نا جوڑی نا وختا دوا دار و او بھلا بیت قصہ شاغنگ نائے دامودہ ٹی قصہ
 شاغنگ اسکان یات کنزگانے۔ اوگڈ سرٹی اندا بیت مننگٹئی کے کہ اوغپہ بوانت کہ خدا نامرضی امو وڑ
 مریک۔

کھٹیا

براہوئی ادب، خلقی ادب او خلقی شاعری نا خواننگ آن گڈ داہیت مُستی بس کہ ننا ادب سٹی خلقی ادب او
 شاعری بھاز مُتکن اوتاریجی کے۔ دنیا نا بھاز از بانک اریر کہ اوتیبی خلقی ادب ناچن اُف دا خاطر ان کہ
 اوزبان تا وحی یا عمر او خد راف۔ زبان سُسینا مُتکنی نا اندازہ نا خلقنگ او نا خلقی ادب آن مریک۔ خلقی ادب
 آن نئے تینا زبان و ادب نا مُتکنی او کاریم تا اندازہ مریک۔ خلقی ادب چُچا پٹ و پول مریسہ تخلیق مُسنے دا
 خاطر ان کہ وخت نا گواچنی آرنگ آتیبی زبیدارے۔ ہے تم بنا مخلوق گواچنی دوست او گواچنی
 نوشتوک مُسنو۔ اوفنا خیال و سوچ نئے اوفنا چُچ کر و کا خلقی شاعری ٹی رَسبیتنگ۔

خلقی شاعری خلق آتیبی جوڑ مریدا پیشن مریدا اینو نئے اسکان سر مُسنے۔ دا شاعری بیرہ خُنگ نا حد
 اسکان نہ وختسکہ پاوال آزند نا اسہ گچین او در و شم سس ساڑی کے۔ خلقی شاعری ٹی اول سرٹی پیر و بزرگ
 آتا صفت و ذکر او کان گڈ گدان کہ ننا او لیکو ہنکین او نا عکاسی بھاز زیبائی ٹی کنزگانے او کان بیدس
 خوراک کہ ننا مخلوق پروال آن کہی گڑا تے جوڑ کننگ ناکسب اول انخسبی تخیرہ۔ دا اینو نا بھلاو ایجا داو۔ اندا
 وڑ پوشاک ناہیت کہ اوٹی ننا زال بول آتا کرو کا کشیدہ غاک اوفنا زیبائی تینا مٹ مینہ ٹے اندا وڑ کل

آن بھلا گڑا اسلامی پوشاک اودستار کہ سنتِ رسول صلی اللہ علیہ وسلم نے اوہم ننا مخلوق نا ثقافت نا جوانو بشخ نس نظر بس۔ داوڑ ننا شاعری ٹی ایلو ہیئت ننا سہت وزیر آتائے کہ چاندی اویسین ننا سہت وزیر اراک ہم ننا ثقافت نا درشانی ٹی جوانو کڑ دس ادا کیرہ۔ دُن پانگ کینہ کہ ننا مخلوق اتہ در کہ سادہ، بے خوانندہ، یاد نیا نا آسراتی تے آن مُرسنو و لے دنیاغان ہچو وڑ سبئی پد متنو وختسکہ تینا لائی اویا مداری نار دئی مُستی مُسنو اوقتا مغز نا ٹرنندی لائخ اوبندغ نسینا مغز نا ٹرنندی آن کم اقل۔

خلقی شاعری ۽ خواننگ اوداڑا چٹ بھاز کاریم کنگ آن گڈ بھاز افا ندغاک دُوبسُر۔ اودا کہ ننے اوننا گڈزادہ غاتے ننا ادب، خلقی ادب اوشاعری ناباروٹ اویوڑئی معلوم داری الوہرا کہ خلقی شاعری ۽ مُستی پتنگان مس۔ دا اومو مخلوق نا چند ننا تخلیق کروکا مڈی ۽ ہرا کہ ہزار آسال آتا سفر ۽ کریسانے اسکان دا مر واریک سر مُسنو۔ دافتنیا پٹ وسٹ کنگ ہرزبان دوست نافرص اوقرض جوڑ مریک اوی خلقی مخلوق نازند ننا بے مٹ اویٹھکی نئے۔ دافتے ننے صنف نئے ننا بشخ پاروئی اف وختسکہ دافک نن کن ادارہ، کسرشون، اُستاد، اوثقافت ناباروٹ معلوم داری نار دئی ندام گچین مرور۔

کتاب آک

- براہوئی عبدالرحمن (۱۹۶۹ء)، گواڑخ، ادارہ ادب بلوچستان
- براہوئی ذوق، (۲۰۱۳) دیر دیر کیوہ کنے دیر ایٹہ، براہوئی اکیڈمی (رجسٹرڈ) پاکستان کوئٹہ
- حسن ملک ڈاکٹر مظفر، (۲۰۰۳)، ثقافتی بشریات، مقتدرہ قومی زبان پاکستان
- حسنی صدف حمیرہ، (۲۰۰۷)، کاپچہ، براہوئی ادبی سوسائٹی کوئٹہ
- مرزا ظفر، (۲۰۰۳)، بدلتے موسموں کے گیت، براہوئی اکیڈمی پاکستان کوئٹہ
- مینگل افضل، (۱۹۹۲)، شوشنگ، براہوئی اکیڈمی (رجسٹرڈ) پاکستان کوئٹہ
- مینگل افضل، (۲۰۰۰)، منگلی، براہوئی اکیڈمی (رجسٹرڈ) پاکستان کوئٹہ
- مینگل افضل، (۲۰۰۵)، شیشلو، براہوئی اکیڈمی (رجسٹرڈ) پاکستان کوئٹہ
- مینگل افضل، (۲۰۱۰)، شامپشیر، براہوئی اکیڈمی (رجسٹرڈ) پاکستان کوئٹہ
- مینگل افضل، (۲۰۱۵)، لیلی مور، براہوئی اکیڈمی (رجسٹرڈ) پاکستان کوئٹہ